

اقتدار فرهنگی و عزت ملی

محمد تقی ملبوبی

اقتدار فرهنگی را می‌توان نقطه عطف قدرت انقلاب اسلامی در عرصه جهانی دانست. این مفهوم در حقیقت برآیند «قدرت نرم» نظام ج.ا.ا می‌باشد که از ایدئولوژی، ارزش‌ها و سیاست‌های بین‌المللی آن نشأت گرفته و در ترکیب این مؤلفه‌ها «دیپلماسی مقتدرانه» را برای ایران، جهان اسلام و عرصه جهانی، به ارمغان می‌آورد. هر چند جریان‌های رقیب با گامی پیش، در جریان تهدید نرم با ایجاد امواج اسلام‌هراسی، شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی به مقابله با انقلاب اسلامی شناخته‌اند.

طرح دیدگاه‌ها و محورهای حرکت به سوی دستیابی به «اقتدار فرهنگی» از سوی رهبر انقلاب اسلامی در دیدار با نمایندگان فرهنگی ج.ا.ا در خارج از کشور، نشانگر ژرف بینی و تیزبینی ایشان در معادلات روابط فرهنگی بین‌المللی می‌باشد. شاید مهمترین بُعد این سخنان ترسیم مؤلفه‌هایی است که می‌تواند ما را به سوی شکل دادن میدان‌های تأثیرگذاری و محورهای برنامه‌ای، هدایت سازد.

الف - محورهای جریان سازی ج.ا.ا در روابط فرهنگی بین‌المللی

۱. ارایه تصویر واقعی از انقلاب اسلامی و نظام جمهوری اسلامی: نگاه کارکرد گرا به نظام ایدئولوژیک و ارزشی ج.ا.ا. بعنوان الگوی برآمده از پدیده انقلاب اسلامی و ایده‌های رهایی بخش امام خمینی (ره) یکی از اصولی است که می‌تواند کارآمدی انقلاب اسلامی و نقش آن در بیدارگری اسلامی و همچنین اثبات امکان ایجاد نظام مبتنی بر ارزش‌های اسلامی را برای افکار عمومی جهان اسلام و محیط بین‌المللی ترسیم نماید.

۲. ترویج زبان و ادبیات فارسی

این مؤلفه که تمدن و هویت ایرانی را بعنوان قومی با ماهیت ایدئولوژیک، تصویر می‌نماید. این موضوع نشانگر آن است که هویت‌های قومی و ملی با عبور از عصیبت‌های جاهلانه می‌تواند تولید گر فرهنگی و فرهنگ‌ساز باشند. چنانکه ایرانیان در تعامل با اسلام از تمدن دامن‌دار خویش، تمدنی فراملی ساخته و پس از خدمات متقابل خود به اسلام در گذشته اینک با پدیده انقلاب اسلامی، بار دیگر داعیه دار بر پایی تمدن اسلامی در عصر حاضر گردیده‌اند. در این مسیر اسلامیت نقطه مشترک ایرانیان با دیگر مسلمانان بوده و زبان و دستاوردهای ملی، در عرصه‌های مختلف وجه تمایز آنان می‌باشد که منشأ خدمت به جهان اسلام و جوامع بشری می‌باشد. ادبیات غنی و زبان منطقه‌ای پارسی از موارث فرهنگی ج.ا.ا می‌باشد که می‌تواند عامل پیوند با ملت‌ها و انتقال عقاید، ارزش‌ها و دستاوردهای ایرانیان به جهانیان باشد و تدام گر هویت آنان باشد. مقام معظم رهبری (مدظله) به زیبایی بر این مؤلفه مؤثر، پرجاذبه و قدرت ساز در عرصه فرهنگی تأکید نموده‌اند.

۳. معرفی پیشرفت‌های علمی و ایران امروز

پیشرفتگی، قابلیت‌های علمی، تکنیکی و حرکت‌های بزرگ در حوزه‌های فناوری‌های پیشرفته، خودکفایی در بخش‌های صنعتی و اقتصادی، زمینه‌های مؤثری در ایجاد «قدرت ملی» «حیات ملی» هر کشوری تلقی می‌گردد. این مسیر به سهولت و با تکیه بر قدرت ایدئولوژیک و میسر می‌باشد. چنانکه برخی متفکرین، خودکفایی علمی را «دکترین ایدئولوژیکی» قلمداد میکنند. «جوهر خودکفایی به منزله یک نظام اعتقادی، قوم‌محورانه است، زیرا در قالب آن نوعی فلسفه زندگی مورد تشویق قرار می‌گیرد که مردمی خاصی از این خصوصیت بی‌مانند و چنان میراث برتری برخوردارند که آنان را به مثابه یک ملت، قادر می‌سازد تا وجود خویش را به شکلی مستقل از سایر جوامع پرورش دهند.» (Park, 1979)

از سوی دیگر عبور از وابستگی‌های علمی، صنعتی و اقتصادی، می‌تواند مطلوبیت‌ها و جاذبه انقلابی ج.ا.ا را در سطح فراگیری ایجاد نماید و در ترکیب «غرور ملی» و «انتظارات ایدئولوژیک»، عنصر قدرتمندی را در روند امنیت ملی و امکان تحرک بالاتر بین‌المللی و تأثیرگذاری جهانی برای خود پدیدار سازد. از این رو توجه به انعکاس دستاوردهای علمی، فناوری و خودکفایی در این حوزه‌ها یکی از زیر بناهای اقتدار نظام ج.ا.ا می‌باشد که در «فرآیند تبادلات فرهنگی» باید به آن توجه نمود.

ب - ایجاد قدرت نرم مبنای اقتدار فرهنگی

از دیگر نکات نهفته در در تذکرات مقام معظم رهبری، (مدظله العالی) ماهیت سرنوشت ساز قدرت نرم در ایجاد «اقتدار فرهنگی» می‌باشد. در مبنای «قدرت نرم» اشاره شد که عوامل ایجاد کننده یا تقویت کننده این نوع قدرت، طبق تعاریف موجود عبارتند از: موقعیت ایدئولوژیک، ارتباطات دیپلماتیک مناسبات و مبادلات فرهنگی، ترویج زبان و ادبیات، تبلیغ آرمان‌ها، ارزش‌ها و اهداف متعالی، ارایه تصویر مثبت و مطلوب از خود و ایجاد و ابراز صمیمیت

اشاره ایشان به محورهای زیر بیانگر و تبیین کننده محورهای فوق می‌باشد:

۱. تصویر درست از انقلاب اسلامی برای مردم دنیا و مسئولان کشورها
۲. ارایه تصویر واقعی از نظام جمهوری اسلامی
۳. معرفی جلوه های مردم سالاری و اجتماعات عظیم مردمی
۴. معرفی عمقی فرهنگی و تمدن کشور
۵. واقعیت ها و پیشرفت های ایران امروز
۶. معرفی ادب و هنر کشور
۷. ترویج زبان و ادبیات فارسی
۸. معرفی جلوه های مردم سالاری و اجتماعات عظیم مردمی
۹. کار فرهنگی برای تأثیر بر ذهن، فکر و عاطفه افراد
۱۰. استفاده بهتر و شایسته تر از روش ها و ابزار فرهنگی

در واقع بهره گیری درست از این محورها بویژه در «عرصه دیپلماسی فرهنگی» با اتخاذ راهبردها و روش های بهینه سازی شده فرهنگی می‌تواند چهره ای زیبا، مؤثر و قوی از ج.ا.ا. در معرض افکار عمومی ملت ها قرار دهد. بدیهی است در مواجهه با عملیات روانی و تهدیدات نرم دشمنان این شکل از قدرت بهترین شیوه مقابله با آنان می‌باشد.

ماهیت این حرکت یکی از مهمترین مؤلفه‌های قدرت نرم می‌باشد، چنانکه نای می گوید: «در واقع قدرت نرم یعنی توانایی کشورها برای نمایاندن خود به جهانیان. فرهنگ هر کشور به همان میزان که دافعه دارد، می‌تواند جاذبه هم داشته باشد و در این جا صرفاً قدرت نرم است که می‌تواند جلوه مثبتی از فرهنگ و سیاست کشورها در اذهان جهانیان ایجاد کند. قدرت نرم به تلاشی گفته می‌شود که هدف مستقیم آن تأثیر بر باورهاست. (2004; Nye)

از سوی دیگر در شرایط جدید جهانی، ناگریز به این رویکرد می‌باشیم. یک معادله علمی می گوید «کسب قدرت توسط یک دولت به معنای از دست رفتن قدرت توسط دولت دیگر است»

امروز غفلت از تهدیدات رقیب به معنای واگذاری میدان و افکار عمومی ملت به آنهاست. بی توجهی به فضای فرهنگی داخلی و مسامحه در تقویت روابط فرهنگی بین‌المللی و ارایه عناصر قدرت آفرین فرهنگی در عرصه جهانی، نتیجه ای جز پیشروی دشمن نخواهد داشت. در مقابل سیاست توانمندسازی فرهنگی، تصویرسازی مثبت، و ارایه چهره موجه و ایجاد اعتبار در افکار عمومی در جریان مبادلات فرهنگی هنری و ادبی با بهره‌گیری از روش های مؤثر، حرکت هایی هستند که منبع قدرت آفرین نظام در عرصه های فرهنگی و در نتیجه اقتدار سیاسی و اقتصادی آن خواهند بود. در معادله امروزین «قدرت نرم» عامل «اقتدار فرهنگی» و «اقتدار فرهنگی» عامل «اقتدار سیاسی و امنیتی» و «اقتدار سیاسی» عامل "اقتدار اقتصادی" می‌باشد.

حاصل این معادله پدید آمدن «عزت ملی» است که قله دیپلماسی نظام ج.ا.ا، خواهد بود.

ج («سرمایه اجتماعی» عامل اساسی «قدرت نرم» و «اقتدار فرهنگی»

در جستارشناسی و بررسی ماهیت قدرت نرم، مؤلفه هایی چون مشروعیت، عدالت، انسجام اجتماعی و مشارکت درون مایه های مرکزی آن به شمار می آیند.

در این میان «سرمایه اجتماعی» و «مشروعیت» از نقش با اهمیت‌تری برخوردارند. همین امر موجب توجه بیشتر اندیشمندان به حوزه «سرمایه اجتماعی» بعنوان یکی از منابع قدرت نرم و پس از آن «مشروعیت» بعنوان یکی از زیرساخت‌های آن، شده است.

«سرمایه اجتماعی» از دیدگاه متفکران، متکی بر عنصر «اعتماد» (که به تعبیر فوکویاما آن را باید درون مایه سرمایه اجتماعی تلقی کرد)، «اعتبار» (به تعبیر پیر بوردو عینیت یافتگی و عینت بخشی سرمایه اجتماعی است) و «وفاداری» (طبق نظر پوتنام رویکردی است که هسته اصلی «سرمایه اجتماعی» می‌باشد).

این عناصر متخذ از کارکردهای اجتماعی نظام می‌باشند که ظرفیت سازماندهی جمعی و همراه با انگیزه و توانمندسازی را فراهم می‌سازند. به همین جهت سرمایه اجتماعی از منابع اساسی "قدرت نرم" محسوب می‌شوند. بدیهی است "مشروعیت" پایه ایجاد این عناصر در جامعه تلقی می‌گردد. نگرش از این منظر توجه رهبری انقلاب به موضوع ویژه ای را آشکار می‌سازد. تأکید صحیح ایشان بر «ارایه تصویر درست از انقلاب اسلامی»، «تصویر درست از نظام اسلامی»، «معرفی جلوه‌های مردم‌سالاری و اجتماعات عظیم مردمی» و «حضور معنوی و عاشقانه قشرهای مختلف مردم بویژه جوانان در مراسم مذهبی»، همگی از این نگرش، حکایت دارند.

حضور ملی و انگیزش مردم بعنوان مبنای مشروعیت نظام و جلوه حضور آنان در عرصه‌های گوناگون سیاسی، فرهنگی، دینی و مذهبی جلوه‌گر سرمایه انسانی پیوند خورده با مفاهیم ارزشی، روابط اجتماعی و فرهنگی برخاسته از انقلاب و نظام ج.ا.ا. می‌باشد که قدرت نظام را می‌سازد.

بدیهی است ارایه تصویر "سرمایه اجتماعی" نظام ج.ا.ا. در عرصه بین‌المللی با روش‌های مؤثر رسانه‌ای، فضاهای مجازی و بهره‌گیری از شیوه‌های پرجاذبه فرهنگی و هنری کارآیی نظام کارآمد و موفق اسلامی را در منظر جهانی ترسیم می‌سازد. نظامی مقتدر و توانا که با تکیه بر عنصر «دانایی» در حال حرکت به سوی بنیان‌گذاران تمدن جدید اسلامی در هزاره سوم می‌باشد.

خاتمه آنکه تمامی مسئولیت این مأموریت خطیر در جبهه بین‌المللی بر عهده سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و در صف مقدم رایزنان فرهنگی است. «سفیران فرهنگی جمهوری خط مقدم جبهه فرهنگی در عرصه بین‌المللی هستند و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی نیز مرکز اصلی این جبهه فرهنگی است.»

جبهه ای که به تعبیر وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، جبهه فراگیر باطل است. «جنگ نرمی که در پس تهاجم فرهنگی آغاز گشته است به مثابه جنگ احزاب است» از این رو در گام نخست رصد و پایش و درگام‌های بعدی بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی، فرهنگی و دینی رسالت خطیر مدیران و نمایندگان فرهنگی است که در جبهه فرهنگی با روشی «دانایی محور» به «توانایی فرهنگی» دست یافته و چنانکه رهبری معظم انقلاب فرمودند «اقتدار حقیقی» که «اقتدار فرهنگی» است را محقق سازند.